

„PRE-OTTOMÁN” TAKTIKA

A könnyűgyalogság szerepe az anatóliai törököknél a 14. század elején

Az oszmán haderővel és taktikával sok magyar kutató foglalkozott már, viszont elsősorban a szultánok korában tanulmányozták a már lényegében kiformalódott birodalmi hadszervezetet. A 13–14. századi anarchikus korszak, amikor a türkmén¹ bégségek egyikeként kicsírázott az oszmán állam is, kevésbé ismert. Hadszervezetük történeténél ki szokták emelni annak nomád eredetét, amelynek valóban fontos szerepe volt hódításaik sikerében. Azonban érdemes megemlíteni, hogy emellett még több más hatás is bővítette szervezeti és taktikai repertoárjukat.² Szinte minden ellenféltől tanultak valamit. Ebben az írásban a bizánci végeken mindennapos irreguláris taktika, főleg annak az íjász könnyűgyalogságra építő elemeinek lényeges szerepére szeretném ráirányítani a figyelmet. A könnyűfegyverzetű harcmodor hatékonyságát először nem is a törökökkel, hanem a bizánci végek katonaparasztojainak lázadásával lehet a legjobban szemléltetni, egyrészt mivel jól érzékelteti a bizánci nehézlovas haderő nehézségeit az íjász gyalogság szabálytalan taktikájával szemben, másrészt mivel a bizánci végek ezen népeinek egy része idővel – harcmodójával együtt – betagozódott az oszmán hadszervezetbe is.

A trikokkiai (talán Koçhisarral azonos)³ lázadás VIII. Mihály (1259–1282) trónbitorlásának következménye volt, mivel félreállította és megvakítottatta az anatóliai végeken népszerű Laskaris-ház örökösét (1261). Az új császár elleni indulatok akkor törtek a felszínre a végeken, amikor az ottaniak egy vak fiúcskát kiáltottak ki a törvényes uralkodónak, IV. Ioannest. „Nem sokkal később a Nikaia [Íznik] környéki hegyes végeken élő földművesek, – akik bár parasztok voltak ugyan és egész életüket földműveléssel töltötték, azonban mégis bátor és vakmerő emberek, akik bíztak nyilakban, egyszersmind a környék úttalan rengetegébe is nagy bizodalmat vetettek [...] pártütésbe kezdtek hát...” A császár komoly haderőt indított a lázadók leverésére, de ez nem ment könnyen, mivel ezek „bevették magukat a szorosokba, ahonnan nyilakat lövöldöztek mindenkire, aki csak a közelbe merészkedett; aztán alárontva gyalogosan

¹ A török és türkmén megnevezést szinonimaként használom a 13. század közepén megindult (lentebb részben bemutatott) népmozgások során Anatóliába került és ott új államokat létrehozó népcsoportok tagjaira.

² *Uyar-Erickson* 2009. 1–10. o.

³ *Korobeinikov* 2014. 237. o. A török végekről származott Bizánc íjászainak legjava, az itteniek mellett még Philadelphia lakóit említik különösen képzettnek ebben a mesterségben. *Akropolites* 2007. 277. o. (Ez az említés azért is érdekes, mert a Nikaiai Császárság békés időszakában íródott, amikor a szeldzsuk szultánnal béke volt, de a határvidéken ezek szerint folytonosak voltak az összetűzések.)

támadtak és nagy hévvel, vakmerően kitörve dárdával terítették le az általuk még meg nem félemlített katonákat. Azok azonban szorult helyzetükben is helytálltak, mert még elgondolni is szörnyű volt, hogy őket, a kiválasztottakat a tömeg, a városi embereket a parasztnépség múlja felül, de bizony nem sikerült erőt venni a hegylakók indulatainak és támadásain.” Hasztalan próbálták az erdőség felégetésével kifüstölni a lázadókat, nem tudtak a rengeteg mélyén karókkal és szekerekkel védett menedékeikhez férkőzni, a támadók ereje fokozatosan megtört: „azt a sereget, amelyről korábban azt tartották, hogy még igen hatalmas haderőnek is felébe tud kerekedni, most – noha túlerőben volt – ugyancsak kisszámú ember verte meg és győzte le a harcban, ráadásul olyanok, akik javarészt földműveléssel töltötték életüket. Ezzel szemben a hegylakók biztonságban voltak [...], hiszen maga a vidék is erődítés volt a számukra [...] jóformán semmiféle erőfeszítést nem kellett tenniük ahhoz, hogy a támadókat változó irányú heves nyilazással [...] tönkretégyék.” Ellenfeleik csak a szembenálló lázadókra koncentráltak, őrizetlenül hagyva a hátukat, így a rejtkehelyen megbúvó felkelők „ahol csak tehették – gyors, meglepetésszerű rajtaütéseket hajtottak végre, és – mivel még kardja sem voltak valamennyiüknek – furkósbotokkal is győzelmeiket arattak”.⁴ A lázadókat csak béketárgyalások révén sikerült megosztani, így végül a császári hatalom elnyomta a felkelést.⁵

Ez az esemény jól mutatja azt, hogy a birodalom seregének gerincét adó nehézlovasság mennyire sebezhető volt az irreguláris taktikával szemben. A könnyűgyalogos íjászok ügyesen kihasználva a terep adottságait, hatékonyan tudtak ellenük küzdeni (a birtokos lovasság a 14. század elejére már túl volt a fénykorán). Itt a korabeli bizánci hadszervezet sajátos anomáliája válik láthatóvá: bár legjobb hadvezérek maguk is sikeresen alkalmazták az íjászokat,⁶ mégis volt egy általánosan jellemző arisztokratikus szemléletmód, amely a nehézlovasságot tekintette a meghatározónak, és csak az ezzel egyenértékű ellenféllel szembeni harcra koncentrált. A török bandák a szemükben alantas ellenfélnek számítottak barbár harcmóddal, amely azonban igen hatékonynak bizonyult. Ráadásul, ahogy idővel a területi veszteségek és a pénzhiány miatt a haderő létszáma és minősége is egyre csökkent, annál kevésbé tudtak az idegen támadásokkal

⁴ *Hadzisz* 1974. 227–229. o. A nomád taktikában is fontos szerepe volt a fedezékből leadott nyilzáporoknak: Widukind, a szász krónikáiról is feljegyezte az augsburgi csata előtt, hogy I. Ottó német-római császár seregét „viszontagságos és nehezen járható terepen vezetik keresztül, nehogy az ellenségnek alkalmá adódjék a csapatok megzavarására nyilaikkal, amelyeket oly átütőerővel használnak a bokrok rejtékéből”. *Kristó* 1995. 225. o.

⁵ *Shawcross* 2008. 209–211. o.

⁶ *Hadzisz* 1974. 220. o. Az 1259. évi pelagoniai (Monastir) csatában Ioannes Palaiologos „jól fel-fegyverzett katonáival a nehezebb terepeket védte, a sík vidékeket pedig a mozgékonyabb könnyűfegyverzetű gyalogosokra bízta, az utóbbiak leginkább szkithák, [kunok] és törökök voltak, azonkívül bizánciak és egytől egyig jól értettek az íj használatához”. Georgios Akropolites leírja, hogy II. Theodoros császár (1254–1258) 1255-ben gyalogos íjászokkal kerülte meg a Rupel-szoros bolgár védőit (*Akropolites* 2007. 288–289. o.), ezzel voltaképpen „megismételte” az 1014-es kleidioni csatát. *Moravcsik* 1984. 91–92. o.

szembeszállni.⁷ Valószínű, hogy az ázsiai tartományok elvesztése a bizánci ijászok javától is megfosztotta a császári seregeket, így nem tudtak olyan csapatokat bevetni a törökök ellen, amelyek válaszolhattak azok harcmodorára.⁸

A bizánci védelem jelentős részben a katonaparasztok által kiállított könnyűfegyverzetű milíciákra támaszkodott. A katonáskodó parasztok nem számítottak ritkaságnak, a korabeli Magyarországon is részei voltak a hadszervezetnek: „...a háborús cselekmények leginkább megerősített helyek – várak, tornyok, városok, védelemre alkalmassá tett egyházi létesítmények – körül folytak, illetve a megtámadott fél birtokainak pusztításában merültek ki. Ez utóbbi [...] a stratégia kívánalmainak is megfelelt [...]. Ebben a hadakozásban bőven jut hely a gyalogos parasztkatonáknak. Falakat támadni és védeni nyeregből amúgy sem lehet; romboláshoz, pusztításhoz, fosztogatáshoz és gyűjtogatáshoz pedig legalábbis nélkülözhetőnek látszik a csataló.”⁹ Paraszti milíciákban Bizáncban sem volt hiány, de a legfontosabb szerepe a birodalom határain élő mozgékony könnyűgyalogosoknak volt, akik az ellenséges betörések során vívott csatározó harcokban (rajtaütésekben, kelepcék felállításában) fontos feladatot láttak el. A Balkánon is több példát találhatunk alkalmazásukra a hegyszorosokban állított csapdáknál, mint azt Károly Róbert is tapasztalhatta 1330-ban, havasalföldi hadjárata során.¹⁰ A Nikaia vidéki hegylakók is ezt a hagyományt vitték tovább: a pásztorkodó gazdálkodás volt megélhetésük fő forrása, amit portyázással is kiegészítettek. Ezek mellett persze a helyi birtokosok kíséretei, a városok őrségei is rendelkezésre álltak, de nagyobb arányú invázió esetén a császár zsoldosseregét is igénybe kellett venni a helyzet rendezésére. Itt pedig szükséges egy kitérő a bizánci katonai-politikai háttér ismertetéséhez VIII. Mihály uralkodása idején.

Az új császár a késő bizánci kor legsikeresebb uralkodójának bizonyult, de ezzel együtt olyan problémákkal szembesült, amelyeket maga is csak felületesen tudott kezelni. Ezek részben éppen a sikerekből következtek: trónbitorlása a Laskaris-ház híveitette ellenségévé, és az őt emiatt kiátkozó Arsenios pátriárka eltávolítása (1265) az egyházon belül okozott szakadást,¹¹ Konstantinápoly visszaszerzése (1261) a nyugati fe-

⁷ Vö. *Bartusis* 1992. 267. A birodalomnak a 14. század első felében aligha lehetett ötezernél több katonája, akiknek egyszerre csak egy részét lehetett hadjáratra küldeni: néhány száz pronoia-birtokost, pár ezer zsoldost és még pár ezer kisbirtokos katonát (jórészt könnyűlovast és -gyalogost; lásd uo. 158–159. o.).

⁸ Böles Leó *Taktikájából*: „Mert nagy és hatásos fegyver a nyilazás, kivált a szaracénokkal és a törkökkel szemben, akik győzelmük minden reményét az ő nyilazásukba vetik...” *Kristó* 1995. 103. o. és *Moravcsik* 1984. 16. o.

⁹ *Süttő* 2014. 223. o.

¹⁰ A közép bizánci kor egyik értekezése jellemzi a végek lakóit, ami a nikaiai határvédelem tagjait is kiemelte az átlagos parasztmilíciák közül: „Látható ez azok példáján, akik a római birodalom határain, ellenségeink szomszédságában laknak. Az itteni folytonos harc megtartotta őket férfiasnak és bátornak.” *Dennis* 1985. 319–321. o. A parasztkatonához Bizáncban és a Balkánon általában lásd még *Borosy* 1972. 470–475. o.

¹¹ Ezek nem rövid életű konfliktusok voltak: a 14. század elejéig feszültséget okoztak még a császári hatalomnak, de végül IV. Ioannest és Arsenioszt egyaránt szentként tisztelték. *Shawcross* 2008.

nyezetést élesztette újjá, ennek elhárítása érdekében az egyházi unió elfogadása (1274) pedig a latinellenes lakosságot dühítette fel. Energiái nagy részét I. Károly, nápolyi király hódító terveinek megghiúsítása emésztette fel, míg végül az 1282-es „szicíliai vecsernye”¹² végleg elhárította a latin restauráció veszélyét. Eddigre azonban a keleti határokon a helyzet már Bizánc hátrányára változott meg a török népmozgások hatására. A császár 1280–1282 folyamán hosszabb időt töltött az itteni helyzet stabilizálásával. 1267 óta nem jelent meg császári sereg Anatóliában, pedig közben megnőtt a türkmén nyomás a végeken. A bizánci haderő ekkor már erősebben támaszkodott a zsoldosok részvételére, jórészt az Anjou-veszély miatt, mivel a Balkánon gyorsan bevethető állandó katonaságra volt szükség, s a nikaiai időszak hazai birtokos és katonaparaszti csapatai ehhez nem voltak elég rugalmasak. Ezért a kisázsiai milíciák csapatai körében is inkább a zsoldos szolgálat terjedt el, így aztán a végvidékieket is egyre gyakrabban használta fel a császár fizetett zsoldosként az európai hadjáratokban, ami gyengítette az anatóliai területek védelmét (nyugati hadjáratokra rendszeresen vett igénybe török és kun zsoldosokat is).¹³ VIII. Mihály határozott, pragmatista módszereivel sikeresen kormányozta birodalmát, de a hadakozás és a nagystílű diplomácia rengeteg pénzt emésztett fel. Halála után kevésbé tehetséges utóda, II. Andronikos (1282–1328) pedig hamarosan olyan krízishelyzettel szembesült, amely apját is komoly próbára tette volna: a török nyomás miatt egyre nőtt Anatólia elvesztésének veszélye, miközben a súlyos pénzhiány következtében a hadsereg létszáma és minősége is leromlott.

A türkmének beáramlása Kis-Ázsiába már az 1230-es években elkezdődött. 1231-ben vereséget szenvedett az utolsó hvárezmi sah, Dzsélál ed-Din, amit mongol csapatok Azerbajdzsánba, a szeldzsuk idők óta használt nomád szállásokra telepítése követett, és minden további mongol betörés azzal járt, hogy újabb türkmén csoportok húzódtak a bizánci végekre. (1256-ban az anatóliai felföldre is beültettek egy mongol tüment,¹⁴ így itt is újabb nomádok vesztették el szállásaikat.) A későbbiekben is ez maradt a minta: ahányszor csak egy ilhánida büntető hadjárat lesújtott a végvidéki török lázadókra, azok feldúlt területeikről nyugatabbra húzódtak, a bizánci tartományokba.¹⁵ A nagyjából nomád eredetű türkmének azonban állatállomány tekintetében igen rosszul álltak, és megfelelő legelőterület sem állt volna mindannyiuk rendelkezésére. A nomád életmód fontos része a portyázás, de ezeknek a török csoportoknak szinte ez lett az egyetlen

¹² A Károly uralma elleni, aragóniai és bizánci segítséggel kirobbant felkelés, mely húszéves háborúhoz vezetett az Anjouk és az Aragóniai-ház között.

¹³ *Bartusis* 1992. 54–57. o. és *Korobeinikov* 2014. 326–243. o. Egyébként Konstantinápolyt is egy bizánci és kun katonából álló sereg foglalta vissza. *Bartusis* 1992. 40–41. o. és *Hadzisz* 1974. 222–223. o.

¹⁴ Egész pontosan a hvárezmiek veresége óta Azerbajdzsán síkságain tartózkodó említett megszálló hadtestet.

¹⁵ „A törökök a tatárok elől menekülve vetették magukat a »rómaiakra«, amilyen gyávák voltak az előbbiekkal szemben, olyan ádázul törtek az utóbbiakra. A tatár támadás így nem sorscsapás forrása lett számukra, hanem a legnagyobb szerencsée.” (*Gregoras* 1973. 134. o.) A török népmozgáshoz lásd *Köprülü* 1992. 45–48. o.

megélhetési módja, vagyis az adott esetben a háborús viszonyok teremtették meg azt a „hitharcos” (gázi) réteget, amely aztán a hadakozásból tartotta fenn magát: aki tehetett, lóháton, aki nem, az csak gyalogosan ment portyázni a keresztény területekre. Bizánci forrás szerint ezek a harcosok kezdetben csak ijjal és tegezettel voltak felszerelve.¹⁶

Ez a gázi-réteg lett idővel a török hódítások motorja, amikor létszámuk annyira megnőtt, hogy komoly hadi vállalkozásokra is összeállhattak. Kezdetben még a bizánci végeken megtelepedve a császár szolgálatába is állhattak, majd amikor elég erősnek érezték magukat, önállóan kezdték fosztogatni a bizánci területeket. Ebben a folyamatban a gyarapodó számú kísérlőiket gyakran csak egyszerű származású harci főnökök irányították, akikből idővel aztán a bizánciaktól elragadott területeken kialakított türkmén államok bégjei lettek.¹⁷ A 13. század közepén jószágok elhajtásával és foglyok szedésével kezdődött folyamat idővel Nyugat-Anatólia meghódításába torokolt, ahol aztán önálló bégségek jöttek létre, melyek közül végül az oszmánok emelkedtek a csúcra, és ennek a harcos társadalomnak az energiáit felhasználva hozták létre birodalmukat. Bizánc ázsiai tartományainak elvesztése elég zavaros történet, de érdemes röviden összefoglalni a lényeges mozzanatokat.

VIII. Mihály 1280–1282-es hadjáratai után a császári sereg évekig nem indított nagyszabású hadjáratot a törököktől fenyegetett területek védelmére. Pedig lett volna miért: 1284-ben délen elesett Tralles, vagyis a Maiandros folyó menti határ szinte védtelenné vált. Az 1291. év végi ilhánida büntető hadjárat után a török nyomás még erősebb lett; az utolsó sikeres hadjáratot 1295-ben Alexios Philanthropenos vezette, végül azonban a kormányzat telhetetlensége miatt elégedetlen katonaság fellázadt. Az anatóliai haderő ezután már nem volt képes ellátni a védelmet, a szolgálati birtokokra (*pronoia*) épülő helyi katonaságot nem lehetett újjászervezni (főleg, hogy ekkor ezek már gyakran az adómentes világi vagy egyházi nagybirtokokat gyarapították, lakóik pedig nem katonák voltak, hanem függő parasztok). 1298–99-ben Észak-Anatóliában az egyik mongol kormányzó is fellázadt a végvidéki türkmének segítségével, leverése tehát ismét ezek szállásainak feldúlását jelentette, amit az igen kemény tél is súlyosbított. Szinte minden együtt volt tehát, ami a nomádokat mozgásra bírhatta: katonai vereség, legelőterület elvesztése, szokatlan hideg, túlnépesedés.

1300-tól megint folytonos török támadások érték a bizánci határokat, melyek elhárítására II. Andronikos csak nehezen tudott zsoldosokat szerezni, de ha sikerült is, nem tudta

¹⁶ Gregoras 1973. 137. o.; Smith 1978. 70. o.; Korobeinikov 2014. 280–281. o. Amit Fodor Pál ír a dzserehorokkal (hadjáratokra bevonultatott zsoldos lovasokkal) kapcsolatban, az általában jellemző a korai török hódításokat mozgó gázi-rétegekre, így az itt tárgyalt könnyűgyalogosokra is: „...a társadalomnak azok a hagyományos, »nomád« elemei szolgáltak elsősorban bázisul, kimeríthetetlen forrásul, amelyek semmi hajlandóságot nem éreztek a birodalom kialakuló termelési rendjébe való beilleszkedésre”. Fodor 1981. 363. o.

¹⁷ Habár a Karamán bégség a fennsík déli részén jött létre, nem a bizánci végeken, de kezdeti jellemzők a kort: „Megalapítója és névadója egy egyszerű türkmén szénégető volt, aki később rablóvezérként tett szert hírnévre.” Matuz 1990. 23. o.

hatékonyan felhasználni őket, mint az 1301-ben az Arany Hordából menekült alánokat. Úgy tűnik, hogy a birtokaik legértékesebb részét jelentő nyugat-anatóliai folyóvölgyek felé terjeszkedő törökök mögött a Germiján bégség állt. Alvezéreik (*szübasik*) idővel önállósították magukat és saját bégségeket hoztak létre: Ajdin, Szaruhán, Karaszi. Bithyniában pedig Oszmán vezette a kasztamonui Csobánida bégek munka nélkül maradt gázejait,¹⁸ majd 1302-ben győzelmet aratott Bapheusnál. A nyugati területeket IX. Mihály társascsászár nem tudta megvédeni: az anatóliai bizánci fennhatóság összeomlott.

Bár nincsenek pontos létszám adatok erről a rétegről, párhuzamba lehet állítani őket a 14. századi kelet-anatóliai Akkoyunlu türkmén törzsszövetség erőivel. A rájuk vonatkozó adatok szerint – és náluk alighanem erősebb volt a nomád elem, mint az erre kevésbé alkalmas Nyugat-Anatóliában – 20–36 százalékuk „lecsúszott” nomád volt, akik nem rendelkeztek a pásztorkodó életmód fenntartásához szükséges nagyságú állatállománnyal, így számukra a hadakozásból származó zsákmány biztosította a megélhetésüket.¹⁹ A bizánciaktól elhódított területeken létrejött bégségek erői között is jelentős számú gyalogos katonaságról számolt be az egyiptomi történetíró, al-Umari az 1330-as években. Bár az összes bégségről nincsenek adatai, és a meglévők hitelessége is kérdéses, de jól látható, hogy a törökök már ekkor sem voltak híjával a gyalogos hadinépnek.²⁰ Tehát nem pontos statisztikai adatokról van szó, de ha a számokat akár a tizedére csökkentjük, akkor is látható, hogy jelentős emberanyag-tartalék állt a türkmén vezérek rendelkezésére, mellyel szemben a bizánciak csak pár ezer fős seregeket tudtak kiállítani.²¹

¹⁸ *Inalcik* 1980. 71–79.o.; *Matschke* 2004. 23–24. o.; *Uyar – Erickson* 2009. 14. o.; *Köprülü* 1992. 32–34., 36–38. o. Abból is jól látható, hogy ezek a bégek nomád háttérrel rendelkeztek, hogy mennyire fontos volt számukra a portyákból származó zsákmány vagy sarc, amely nyilván nagyszámú kíséretük ellátására kellett. Ennek párhuzama figyelhető meg a magyar honfoglalóknál is, Bölcs Leó szavaival: „...telhetetlen kincsszomj rabjai, semmibe sem veszik az esküt, sem szerződéseket nem tartanak meg, sem ajándékokkal nem elégszenek meg...” (*Kristó* 1995. 105. o.) Amikor a későbbi VIII. Mihály 1256-ban a szultánhoz menekült, a határvidéki türkmének kifosztották egész kíséretével együtt: aranyat, ezüstöt, lovakat, szöveteket és a ruháikat egyaránt elszedték. *Akropolites* 2007. 315. o.

¹⁹ Vö. *Smith* 1978. 71., továbbá uo. 72. o. arról, hogy a 15. század végén a kizilbasok, bár szintén türkmén eredetűek voltak, csak kevés lóval rendelkeztek. A későbbi török hódítások sikerét ez a népmozgalom alapozta meg; a történetírásban felmerülő kérdésre: hogyan lehetett volna megakadályozni az oszmán terjeszkedést, az a válasz, hogy kétféleképpen: a balkáni területek egyesítésével, illetve az anatóliai bégségek leverésével és meghódításával, akár a Felső-Eufráteszig – az egyik egyszerűbb lett volna, mint a másik...

²⁰ Idézi *Lippard* 1983. 5–11., 16. o. Siháb al-Umari egyrészt a genovai születésű mameluk, Balaban, másrészt sivrihisari születésű adatközlője, Hajdar sejk (uo. 17. o.) adatait vette át. Utóbbi nem közöl adatokat gyalogosokról és a lovasokra is eltérő számokat ad meg, pl. Germijánhoz csak 40 000-t, Ajdinhoz pedig 10 000-t. Hajdar szövegében vannak további ellentmondásos részek is: Geyve és Göynük a Sakaryától keletre feküdtek, alighanem oszmán főhatalom alá tartoztak, Izniknek viszont, bár az oszmánoké volt 1331 óta, Balaban szerint Ali pasa, Szaruhán fia az ura.

²¹ 1320-ban II. Andronikos hosszabb válságos időszak után végre megteremtette az anyagi alapokat ahhoz, hogy 3000 zsoldost állandóan fegyverben tartson, ennek harmadát akarta Bithyniába küldeni az oszmánoktól szorongatott városok védelmére. *Gregoras* 1979. II/1. k. 40. o. és *Bartusis* 1992. 85. o.

Bégség neve	Lovasság létszáma (fő)	Gyalogság létszáma (fő)
Germiján	100 000	100 000
Ajdin	70 000	–
Mentese	több mint 50 000	több mint 50 000
Karaszi	több mint 60 000	„több Burszáénál” (oszmánok)
Oszmán	40 000	„számtalan”
Kasztamonu	25 000	–
Szaruhán	18 000	–
Izник	8 000	„sok”
Denizli	5 000	5000
Gejve	5 000	„nagyszámú”
Tavaszi	4 000	10 000
Göjnik	3 000	–

A nyugat-anatóliai bégségek katonai létszámai (al-Umari alapján)

Fodor Pál sorai a korai oszmán történelemről jól jellemzik ezt a korszakot, azt, hogy ezekben a türkmén államokban még szó sem volt a későbbi szultáni egyeduralkodásról, viszont a hadakozás alapvető fontosságát töltött be az életükben. „Magukat bégnek nevezik, hatalmuk alapja a katonai kíséret, tekintélyük forrása a sikeres hadvezérség és a bőséges zsákmány. [...] A fejedelemség szervezete, adóztatása kezdetleges, a lazán összekapcsolódó területek és csoportok együttműködését főleg a közös katonai vállalkozások biztosítják. A követők szintén zavarba ejtő tarkaságot mutatnak. Felszínesen iszlamizált nomádok, görög keresztények, egy konszolidált muszlim államban szalonképtelen szekták tagjai sereglenek zászlaik alá. [...] az uralkodó vallási irányzat az univerzális misztika [...]. A társadalom török része misztikus dervisrendek [...] befolyása alatt áll, akik távol állnak az iszlám vallásjogtól [...], ám híveikkel együtt mélyen vallásosak, önként vesznek részt hódító háborúban, igényt tartanak arra, hogy beleszólhassanak a dolgok intézésébe. [...] A kultúrát és a mindennapokat egyfajta heroizmus hatja át, a társadalom önbizalma folyamatosan nő és egyre többen csatlakoznak a katonai vállalkozásokhoz. Annak ellenére, hogy a meghatározó ideológia a népies formában felfogott hitharc (*gazá*), a vezetők a gyakorlatban a keresztények megnyerésére törekednek, aminek számtalan gesztussal adnak nyomatékot. Több mint kétszáz éves kis-ázsiai együttélés után a köznép szintén együttműködésre hajlik mindkét oldalon...”²²

A 13–14. század fordulóján Bizánc elveszítette maradék ázsiai tartományait, és a török bégek elkezdtek berendezkedni a partvidéken is. II. Andronikos persze nem

²² Fodor 2001. 18–19. o.

hagyhatta ezt annyiban, viszont alkalmas haderő híján (az amúgy sem a legütőképesebb birtokos lovasság a folytonos fosztogatások során elszegényedett) zsoldosokat volt kénytelen felfogadni anatóliai földjei visszaszerzésére.²³

Török gyalogosok a katalánok ellen

II. Andronikos császár óriási összegeket költött a „katalán kompániára”, amely igazán hatékony zsoldos haderőnek bizonyult a szicíliai háborúban, de annak lezárása (1302) után munka nélkül maradt. Szívesen fogadták hát a bizánciak hívását (1500 lovas, 4000 gyalogos, továbbá matrózok, kiszolgáló személyzet, stb.), és 1303 végén már Roger de Flor vezetésével át is keltek az ázsiai partokra Kyzikosnál (Erdek). Lényegében Anatóliának ez a része is elveszett már, csak a vékony földnyelvvel kapcsolódó Artaki-félsziget maradt ki a török hódításból. Egy török sereg azonban már ezt a földnyelvet is szorongatta, sőt a katalánok érkezésekor a közelben táboroztak. A katalánok éjszaka észrevétlenül partra tudtak szállni, majd másnap hajnalban a törökök ellen vultak, akik első meglepetésükből felocsúdva maguk is fegyvert ragadva kivonultak a táborból. A katalánok gyorsan mozgó lovassága és könnyűgyalogsága (*almogavar*) hamar fölénybe került a harcban, de a törökök – mivel családjaik a közelben voltak – makacsul küzdöttek, míg csak le nem mészárolták az állítólag 10 000 gyalogosukat.²⁴ Ez az eset jól mutatja a törökök nomád hátterét, azt, hogy családjaikkal vándoroltak, akiket rendszerint külön táborban hagytak, melynek védelme létfontosságú volt. Ugyanakkor valószínű, hogy a harcosok nemcsak emiatt küzdöttek gyalog, hanem jelentős részük eleve nem is rendelkezett lóval.

1304 áprilisában a katalánok megindultak dél felé, hogy a szorongatott bizánci városokat megsegítsék a törökök ellen. Lendületes menetekben jutottak el Philadelpiához (Alaşehir), melyet a Germiján-törökök szorongattak Szasza és Mehmed Ajdinoglu bégek vezetésével. A várostól egynapi járóföldre, egy Aulax néven említett településnél csapott össze Roger de Flor a törökök 8000 lovasával és 12 000 gyalogosával. A katalánok megint lendületes támadással kezdtek, hogy minél rövidebb ideig ériék őket a törökök nyilai, és sikerült is gyorsan közelharcba bocsátkozniuk, lovasok a lovasok, gyalogosok a gyalogosok ellen. A katalánok harcedzettsége és fegyelme ismét döntőnek bizonyult: a reggeltől délutánig tartó harc végére állítólag csak 1000 lovas és 500 gyalogos török menekült meg.²⁵

²³ *Bartusis* 1992. 73–79. o.; *Korobeinikov* 2014. 248–281. o.; az 1280–1302 közötti időszakról pedig *Doğan* 2019. 38–40. o.

²⁴ *Muntaner* 2006. 48–49. o. Nem említi, hogy itt melyik vezér embereivel csaptak össze. A térség később a Karaszi bégséghez tartozott, de ekkor még valószínűleg átmeneti helyzet volt: a bizánci hatalom már szétesett, de a török sem épült még ki, Karaszi két későbbi központja, Achyraous (Balikesir) és Pergamon (Bergama) 1304–1305-ben még bizánci kézen volt. *Zachariadou* 1993. 226. o.

²⁵ *Muntaner* 2006. 55–56. o. Gregoras szerint simább győzelem volt, mert a törökök a katalánok rohamát látva megfutamodtak. *Gregoras* 1973. 177–178. o.

Ezután a katalánok Tyraionba (Tira) mentek, melynek környékét a Mentese-törökök pusztították, akik nem figyeltek fel időben a zsoldosok érkezésére. Reggel aztán, amikor óvatlanul a síkságon prédáltak, 200 lovassal és 1000 gyalogossal rajtuk üthettek a hegyen álló városból. A törökök lovaikat is hátrahagyva a hegyekbe menekültek, nyilazással próbálták visszaverni a katalánokat, végül sikerrel, mivel azok vezére, Corberan de Alet kimelegedve levette a sisakját, és halántékon találta egy nyíl, így eleste véget vetett az üldözésnek.²⁶

A következő nagyobb ütközetre Anaiánál (Kadi Kalesi) került sor, ahol újabb török sereget győztek le, akik 1000 lovas és 2000 gyalogost veszítettek. Az utolsó csatájukat a „Vaskapunál” vívták egy török szövetség ellen, akik 10 000 lovassal és 8000 gyalogossal foglaltak el egy hegyi állást. A katalánok ismét gyors rohammal vetették rá magukat a lovasokra, az almogavarok pedig a gyalogosokra. Újabb nagy győzelmet arattak, állítólag 6000 török lovas és 12 000 gyalogos maradt a csataterén.²⁷

A krónikás Muntaner ugyan jócskán felsrófolta a törökök létszámadatait és veszteségeit, de nyilván hiteles abban, hogy a lovasság mellett jelentős számú gyalogság is a rendelkezésükre állt. A fegyelmezett katalán zsoldosok ellen ugyan nem tudtak nyílt csatában győzni, de látható, hogy az íjászat nagyon fontos volt taktikájukban, és védelemben igyekeztek a terep adta előnyöket kihasználni erősebb ellenfelükkel szemben. A törökök anatóliai sikerei nem annyira győztes csatákból következtek, hanem jelentős emberanyag-tartalékukból, mivel ellenfeleik nem tudtak velük szemben akkora sereget kiállítani, amely képes lett volna visszaszorítani ennek folyamatos nyomását, a folytonos pusztítások viszont lassan aláásták a bizánciak erejét.

Érdemes még kitérni a katalán taktikára is, mert az említett csaták jól mutatják, hogy mennyire sikeresen tudták semlegesíteni a törökök íjászait mozgékony gyalogosaik és lendületesen támadó lovasaik együttes alkalmazásával. Roger de Flor serege alighanem azért lehetett olyan hatékony, mert „összefgyvernemi” erő volt, a lovasság és a gyalogság egymást kiegészítve tevékenykedett.²⁸ Az almogavarok, bár szintén inkább könnyűgyalogosok voltak, nem vonakodtak a közelharctól akár nehézlovasokkal szemben sem. Egyébként szintén muszlim–keresztény határvidékről, a Pireneusi-félszigetről származtak, ahol hagyományosan a muszlim területeken portyázva éltek

²⁶ Muntaner 2006. 57–58. o. Muntaner egy másik fordításában (Goodenough 2000. 415. o.) 700 török lovas és sok gyalogos esett el.

²⁷ Muntaner 2006. 62–63. o. Lady Goodenough fordításában 20 000 gyalogost említ a „Vaskapunál”, a veszteségek mindkettőnél azonosak. (Goodenough 2000. 417–418. o.) A „Vaskapu” pontos helye rejtély – vagy a Maiandros torkolatától délre levő átjárók egyike, vagy északabbra, a Kemalpaşa közeli Karabel-szoros lehetett. A katalánok anatóliai hadjáratához lásd *Korobeinikov* 2014. 282–287. o. és *Doğan* 2019. 41–46. o.

²⁸ Emellett frissítették is taktikai repertoárjukat, mivel az addig hiányzó íjászcapatokat a későbbiekben a törökök közül toborozták. (Jacoby 2015. 180. o.) Habár számszeríjászaik voltak, mert az Ibériai-félszigeten ez a fegyver gyakoribb volt, mint Európa keleti felén, 1242-ben Esztergom várának megvédéséből az aragóniai Simon ispán emberei bőven kivették részüket. *Süttő* 2014. 227. o.

életüket. „Ezek a népek, akiket almogávaroknak neveznek, nem élnek másnak, csak a fegyverek szolgálatának. Nem laknak sem városokban, sem villákban [valószínűleg: falvak], hanem a hegyekben és a bozótban, és minden nap a szaracénok ellen harcolnak: behatolnak a szaracénok földjére egy vagy két napra, rabolva és szaracén foglyokat ejtve; és ebből élnek. És elviselnek olyan életkörülményeket, amiket mások nem tudnának elviselni. Akár két napig is kibírják evés nélkül, és ha szükséges, gond nélkül megeszik a mezők füveit. Vezetőik [adalides] ismerik az országot és az utakat. És nem visznek mást, mint egy köpenyt vagy kabátot, legyen nyár vagy tél, és bőrből készült nadrágot, lábaikon meg borsarut hordanak. Jó kést, erős kötelet és tűzkövet hordanak az övükön. Mindegyikük egy jó lándzsát és két dárdát visz, meg egy háti iszákot, amiben élelmét tartja. És nagyon erősek, gyorsak a menekülésben és az üldözésben...”²⁹ A leírásból látható, hogy ez a szívós harcos közösség mennyire hasonlít a nomád törökökhöz – bár nem lovas-nomád eredetűek, viszont hatásos könnyűgyalogos taktikájuk párhuzamba állítható azok íjász gyalogságáéval. A társadalom peremén élő csoportként vezetőik az érdemesnek bizonyult tagjaik közül kerültek ki (ebben hasonlíthatnak a Nikephoros Gregoras által leírt 13. századi török gázi-csapatokhoz), nem kellett nemesi háttérű vezérek rigolyáihoz alkalmazkodniuk. Egy rövid lándzsával, néhány gerellyel és törökkel felfegyverezve nem tűnhettek veszélyesnek páncélos lovagok számára, de a szicíliai háborúban bebizonyosodott, hogy azokkal is képesek elbánni. A „kompániában” pedig a lovagi csapatokkal együttműködve a korszak egyik legütőképesebb seregének gerincét adták.³⁰

A katalánok hadjárata végül káoszba sodorta a bizánci államot, amikor vezérük meggyilkolása után szembefordultak a császárral (1305). Az anatóliai területek elvesztését már nem lehetett megakadályozni (a bithyniai városokat kivéve), a katalánokat pedig az európai területek feldúlása során Ázsiából érkezett török csoportok is segítették, akik így hasznos információkat szerezhetek erről a vidékről is.³¹ A törökök rövidesen hajókat építettek, majd portyákat kezdtek indítani az európai partokra, melyek során szintén nagy számban alkalmaztak gyalogosokat, már csak azért is, mert ezeket egyszerűbb volt hajóval átszállítani. (Persze tudtak lovakat is szállítani, de ez ritkább volt, inkább csak Karaszi területéről teheték a Dardanelláknál, mely bizánci szempontból a legkritikusabb átkelési pont volt, ugyanis itt vegyes seregek is átkelhettek).³²

²⁹ *Igaz* 2012. 74. o.

³⁰ Goodenough szerint almogávarok 1300-ban Gaglianónál 300 francia lovagot mészároltak le. *Goodenough* 2000. 380–382. o. Továbbá *Pergalias* 2011. 28–35. o.; *Doğan* 2019. 35–37. o.; *Jacoby* 2015. 178–180. o.

³¹ Ezt a Halil vezette 2000 fős sereget is csak szerb segítséggel tudták legyőzni. *Gregoras* 1973. 200. o. és *Oikonomides* 1993. 163–166. o.

³² Továbbá lovak mellett hadigépeket is szállíthattak. (*Inalcik* 1995. 325. o. és *Zachariadou* 1989. 215. o.) Kantakuzenos lovas csapatok átkelését említi a Dardanelláknál, ugyanis itt lehetett a legegyszerűbb lovakkal együtt átkelni; ugyanő 1348-ban is leírt egy esetet, melyben az itt átkelt törökök gyalogos csapatai a félszigeten maradtak, valószínűleg az átkelés biztosítására, a lovasok viszont Mesene (Misinli) vidékén portyáztak. Kantakuzenos 1982–2011. II. k. 82. o. és *Agrait* 2013.

A türkmén bégségek csapatai rendszeresen átkeltek az európai partok dűlására, a többi nyugat-anatóliai állam (Szaruhán, Ajdin, Mentese) gázijai az Égei-szigeteket és a görög szárazföldet látogatták Thrákiától Moreáig (az oszmánok egyelőre a bizánci kézen maradt bithyniai területekkel voltak elfoglalva).³³ Ezekon jellemzően könnyűgyalogsággal vettek részt, így az 1320–40-es években indított kalózvállalkozások során ezek taktikája volt a meghatározó. Vagyis a bégségek harcosai nem csak az Égei-tenger szigetein, hanem az európai szárazföldön is portyázhattak.

A katalánok távozása (1309) után II. Andronikos megmaradt birodalma rendbetételével foglalkozott. Az arsenita skizma és a Laskaris-párti elégedetlenség és a nyugati fenyegetés időszaka végre lezárult, és a kíméletlen módszerekkel kisajtolt adók (melyek persze az alattvalóknak súlyos terhet jelentettek) lehetővé tették az aktívabb külpolitikát a bizánci utódállamok újraegyesítésének céljával. Az öreg császár azonban végül nem távozhatott békében: 1320-tól unokájával, Andronikossal keveredett polgárháborúba, melyben török segédcsapatokat is bevetettek, ami az 1341 utáni időszakban általánossá vált.³⁴

A következőkben III. Andronikos (1328–1341) harcaiból vehetünk néhány példát a török gyalogosok alkalmazásáról ezen portyák során, hadvezére (*mezas domestikos*) és bizalmasa, Ioannes Kantakuzenos, valamint kortársa, Nikephoros Gregoras krónikájának ezekről szóló részeit felhasználva. Ezekből látni fogjuk azt a történelmi érdekességet, amelyet „lovatlan nomád” taktikának nevezhetnénk, vagyis hogy miként harcolt a nomád gyalogság. A nomád birodalmak általában segédnépeiket használták erre a feladatra, de a fentebb leírt folyamat következtében a türkmén bégeknek saját embereikből is bőven volt erre utánpótlásuk.³⁵

Összecsapás a Lipex-hegynél

1326-ban a leendő császár még nagyapja, II. Andronikos társuralkodója volt, amikor a fővárosból Didymoteichonba (Didymoticho) tartott. Útközben portyázó török gyalogosokat jelentettek a Lipex-hegy környékén, Megale Karya (Malkara) mellett – úgy vélték, nyugodtan megtámadhatják őket, mivel, ha azok túlerőben lennének is,

³³ Ezekhez a kalózportyákhoz lásd *Inalcik* 1995. 309–341. o. és *Zachariadou* 1989. 214–217. o.

³⁴ II. Andronikos alighanem éppen oszmánokat szállított át a Boszporuszon 1322-ben. Kantakuzenos 1982–2011. I. k. 108–109. o.

³⁵ Persze más nomád népeknél sem volt teljesen ismeretlen a gyalogos harc. A 11. században keletkezett *Kutadgu Bilig*ben (a legrégebbi muszlim török irodalmi emlék, fejedelmi tükör-szerű verses mű) ez olvasható: „Szálljanak le a lórol az ijászok, veled együtt az első sorban. Az ősz és a határozott katonák legyenek legelől, mert őket már megedzette a csata és engedelmeseek.” Továbbá a 13. századi mongolokról: „Általánosságban gyalogosan előnyben részesítik a zárt harcrendet, lovon pedig az oldott rendet”, de hogy tisztán gyalogos erőket vessenek be, az már ritkaság. (*B. Szabó* 2010. 89., 93. o.) Kantakuzenos és Gregoras kortársak voltak, de politikai ellenfelek is, krónikáik viszont egymást kiegészítő értékes források – lásd hozzájuk *Moravcsik* 1984. 335., 336. o.; *Hadzisz* 1974. 237., 243. o.; *Baán* 2013. 28–30. o.

lovasként könnyen visszavonulhatnának a gyalogosok elől. Nem volt nagyobb had-erő,³⁶ sikerült észrevétlenül a közelükbe jutni, és megsemmisíteni őket, de csak kemény harc után. A törökök nyilaikkal sok lovat megöltek, a lovasok is több sebet kaptak, Andronikos lábát is nyíl találta el, lova hét nyíllövés miatt elpusztult,³⁷ Kantakuzenos is életveszélybe került: a törökök körülvették, lova mozgásképtelen lett, nyilak, dárdák és kövek találták el, de nem sebesült meg, habár karját és lábát nem védte páncél. Állítása szerint addig még sosem volt ilyen életveszélyben. Ez a kisebb összetűzés jól mutatja, hogy a török gyalogosok, habár nem voltak egyenlő ellenfelek a nehézlovasság számára, de harci szellemnek nem voltak híján és még így sem adták fel az egyenlőtlen küzdelmet, habár fegyverzetük szerint is inkább távolharcra voltak alkalmasak.³⁸

A török portyák továbbra is folytatódtak (közben az oszmánok Bithyniában beveték Prusát), miután III. Andronikos 1328-ban megfosztotta trónjától nagyapját, az új császár váltakozó sikerrel harcolt ellenük. 1329-ben 70 hajónyi gyalogost vert meg, 1331-ben egy másik seregnek csak az egyik felét tudta szétverni.³⁹ Bithyniában még ennyi sikert sem lehetett felmutatni, mivel 1331-ben elveszett Nikaia is. Hamarosan viszont egy még nagyobb török sereg közeledett Ajdinból Smyrna (Ízmir) urának, Umur pasának (1334–1348) a vezetésével.

Umur pasa 1332-es vállalkozása

Amikor a thrákiai partok felé 75 hajója közeledett, Umur pasa már hírhedtté vált kalóz-vállalkozásairól, az Égei térségben a keresztények réme, a gázik hőse volt. A hitharcban részt venni akaró falusi lakosságból kikerülő íjász gyalogosai, a vörös süveges azabok jól beváltak a portyák során, de szükség esetén lovakat is szerezhettek a fosztogatáshoz, és nyílzáporuk pusztító erejű volt. Kis merülésű, gyors és könnyű hajóikkal könnyen partra szállhattak, és egy kisebb csapatot őrzésükre hátrahagyva fosztogatáshoz

³⁶ Összesen 70, hajótörött portyázóról volt szó. *Gregoras* 1979. II/1. k. 78. o.

³⁷ A páncélozatlan lovaknak könnyű volt súlyos veszteségeket okozni – láthatjuk majd későbbi példákon is –, amivel a bizánciak már régóta tisztában lehettek, hiszen századok óta harcoltak lovas-nomádokkal. Megint csak felidézhetjük a pelagoniai csatát, amelynek végső szakaszában a császár német zsoldosai a frank lovagokkal szemben nehéz helyzetbe kerültek, mire a bizánci parancsnok magyar lovas íjászáinak utasítást adott arra, hogy: „Ne törődjetek egyáltalán a németekkel, hogy ők a mieink [...]. Ha ugyanis csupán a frankokra lőnétek, nem tudjátok megzavarni őket, lőjétek hát valamennyien küzdelmük kellős közepébe, öljétek meg a lovakat, melyeken lovagolnak, hogy a lovasok lezuhanjanak paripáikról, hogy eltíporjuk őket...” *Moravcsik* 1984. 318–319. o.

³⁸ Kantakuzenos 1982–2011. I. k. 143–144. o. Persze valószínűleg voltak legalább töreik, baltáik, és aki tehetett, kardot is szerezhetett; régi török szokás a *Kutadgu Bilig* szerint, hogy: „Előbb távolról nyiladat használd, ha összeértél az ellenséggel, karddal és baltával vágj.” *Thüry* 1888. 581. o. (Lásd még a hivatkozott kötet végén a trevisói csatában harcolók felszerelését.)

³⁹ Kantakuzenos 1982–2011. II. k. 52–53., 82. o. Az utóbbiak alighanem Karasziból jöttek. *Zachariadou* 1993. 229. o.

láthattak a partvidéken.⁴⁰ A császár sietve összeszedett katonákat vezetett a partvidékre, hogy megzavarja a törökök pusztításait. Kumutzenánál (Komotini) helyezkedett el csapataival, és hamarosan a törökök is a közeli partvidékre érkeztek, alighanem a Vistonis-tónál szálltak partra. Umur emberei nyomban fosztogatáshoz láttak, de a bizánciak ellenük vonultak a Panagia nevű helyre (Komotinitől délnyugatra), amely sík volt és jól járható, igazán alkalmas a lovasság bevetésére. A gond csak az volt, hogy a törökök többszörös túlerőben voltak, így aztán – habár nem volt eleve reménytelen – a lovasroham igen veszélyes vállalkozás lett volna. Ezért Andronikos erősítésre várt, a törökök pedig szintén óvatosan viselkedtek, mert tudták, hogy a sík terepen, ha balul ütne ki a dolog, nem tudnának visszajutni a hajóikhoz. Ezért aztán egyik fél sem kezdeményezett harcot, de vissza sem vonultak, arra vártak, hogy a másik mit lép. Ahogy az este közeledett, a törökök elkezdtek átkiabálni, hogy vagy harcoljanak, vagy kössenek egyezséget és ki-ki menjen a dolgára. A bizánciak azzal próbálták őket megtéveszteni, hogy csak a környékbeli városok csapataiból összeállított sereggel van dolguk, de a törökök nem dőltek be ennek. Végül Umur megüzente, hogy zsákmányt akartak szerezni, nem számítottak ellenállásra, ezért elvonul, s ha békén hagyják, akkor nem lesz harc, de ha megtámadják, minden erejükkel megvédik magukat. A császár úgy döntött, hogy ez így jó lesz, mivel ezzel megakadályozzák a vidék feldúlását és harcolni sem kell (a parton néhány török portyázó esett el csupán). Umur serege rendezetten visszavonult a hajókhöz, majd dolgavégezetlenül tért vissza Ázsiába.⁴¹

A fenti eset jól szemlélteti ezt az időszakot: a törökök elég könnyen át tudtak kelni a túlpartra, így pusztításaikat igen nehéz volt megakadályozni, mivel a bizánciak nem rendelkeztek ehhez alkalmas flottával, csapataik összegyűjtése pedig időbe telt. A támadók ezért általában létszámfölényben voltak, viszont nagyrészt gyalogos csapataik a nehézlovassággal szemben könnyen a rövidebbet húzhatták még így is.⁴² Ha csellel, rajtaütéssel nem boldogultak, akkor védekező taktikát alkalmaztak, hogy a lovasrohamot ki tudják védeni, vagy mint itt, egyezkedve próbálták kikerülni a harcot. Viszont ha úgy vélték, hogy csak kisebb harcértékű helyi erővel van dolguk, azokkal aligha óvakodtak összecsapni – mint láthattuk, a császár is titkolni próbálta a jelenlétét az Umurral szemben álló seregben. Bár a harc elmaradt, nagyjából sejthető, miféle ütközetre kerülhetett volna sor: a bizánciak gyors rohammal (a korabeli lovasságnál a sebesség 11 m/s is lehetett)

⁴⁰ 1345-ben Umur segédcapatainak tizenöt hajóját 250 török őrizte. (Kantakuzenos 1982–2011. III. k. 280. o.) Amikor Umur portyára készült, a „gázik ellepték a Smyrna körüli mezőket és dombokat”, és foglyok sokasága mellett aranyat, ezüstöt és szöveteket zsákmányoltak. *Inalcik* 1995. 324–327. o.

⁴¹ Kantakuzenos 1982–2011. II. k. 105–106. o.

⁴² 1312-ben is például a katalánokat kísérő török portyázók ellen a Xerogypsos folyónál (Çorlu Suyu) sík terepen álltak fel a bizánciak, ellenfeleik viszont szekérvárat alakítva rögtönzött védőállást alakítottak ki. (Gregoras 1973. 201–202. o.) Ez régi nomád szokás, a magyaroknál is megfigyelték: „...a kocsikat és az egyéb málhát körben elhelyezve egymást váltva örködtek az éjszaka folyamán...” *Kristó* 1995. 251. o.

próbálták volna lehengetni a gyalogságot, vagy ha erősítés érkezett volna, akkor talán inkább megpróbálták volna átkarolva megtámadni őket. A török nyílzápor azonban így is veszélyes lett volna az íjások nagy száma miatt, és ha ezzel a rohamot meg tudják akasztani, akkor az összezavarodott lovasokat átkarolhatták volna a mozgékony azabok, ezután a hátasaikat vesztett nehézlovakokkal már könnyen elbánhattak.⁴³ Ebből érthető, hogy mindkét fél óvakodott elkezdni a harcot, hiszen biztos sikert egyik sem várhatott.

Hadjárat az albánok ellen (1336)

A törökök nemcsak portyázni jártak az európai partokra, hanem zsoldosként is találtak maguknak megbízókat. Mivel viszonylag nagyszámú csapatokat tudtak elég gyorsan kiállítani, továbbá zsákmányért dolgoztak, nem kellett nekik külön fizetni, ezért aztán szívesen fogadták fel őket a térség viszálykodó államai (ez fontos annak megértéséhez, miért alkalmazták őket később is előszeretettel a belviszályokban: hívásra gyorsan megjöttek és zsoldot nem, csak zsákmányolásra alkalmas terepet kellett nekik biztosítani).⁴⁴ A birodalom nyugati végén a transzhumáló⁴⁵ életmódot folytató albánok gyakran fosztogatták a császári fennhatóság alatti városokat. Kanina és Berat különösen sokat szenvedett dúlásaiktól, továbbá a hegyvidéki Tmoros várát is kezükbe kaparintották.

III. Andronikos, miután már nem reménykedhetett az anatóliai területek visszaszerzésében, az európai részekben próbálta kompenzálni a területi veszteségeket. Mivel – Thessalia 1333-as bekebelezése után – amúgy is Epiros megszerzésére készült, egyidejűleg az albánokat is meg akarta rendszabályozni. Mivel a bizánci haderő zömét a lovasság adta, amely nem tudott a járhatatlan hegyekben meghúzódo félnomádokkal elbánni, a császár a közben szövetségésévé vált Umur pasától kért gyalogos segédc csapatokat.⁴⁶ Az ajdini (ioniai) török gyalogság ugyanis hegyvidékről származott, így képes volt olyan terepen is boldogulni, ahol a lovasság nem volt bevethető. Meg is kapta a kért segítséget, hajóval érkeztek Thessalonikibe, ahol csatlakoztak a bizánci sereghez. Innen Durazzo felé nyomulva, az albánok lakta vidéken pusztítani kezdtek, mire az albán fosztogató csoportok szokásuk szerint visszahúzódtak a hegyvidékre, arra számítva, hogy a bizánci lovasság megint nem tud a nyomukba eredni és végül dolgavégezetlenül távozik. Most viszont rajtavesztettek: a török könnyűgyalogságok és

⁴³ Az íjak maximális és hatásos lőtávolságáról és a védőpáncélok minőségéről lásd *B. Szabó* 2010. 78–81. o. Az azabokhoz hasonló yayák (róluik majd az ennakosiai csatánál teszünk bővebben említést) később, I. Murád (1362–1389) idejében a félhold alakú hadrend szárnyain helyezkedtek el, vagyis az átkarolás lehetett a taktikai céljuk. *Mergen* 2001. 60. o.

⁴⁴ A zsákmány, mint látni fogjuk, nemcsak javakat jelentett, hanem embereket is, a törökök a rabszolgakereskedelemből is nagy hasznot húztak. A korai magyarok is rendszeresen eladták foglyaikat. *Kristó* 1995. 34., 38., 45., 47., 56. o.

⁴⁵ Évszakokhoz kötött, kétlegelős vándorpásztorokodás egy típusa.

⁴⁶ *Bosch* 1965. 159–160. o. és *Zachariadou* 1983. 39–40. o. A kapcsolatok javulása azt is jelentette, hogy Ajdin és Szaruhán nem indított támadásokat Bizánc ellen, viszont annál inkább támadták a latin kézen lévő szigetvilágot.

íjászok hegyi szállásaikon rohanták le őket, és a váratlan támadástól pánikba esve nem is tudtak ellenállni. A törökök sokakat levágtak vagy elfogtak, valamint nagy zsákmányt ejtettek. Kevesen tudtak csak távolabbi helyekre menekülni, de ezeknek is feleségeik és gyermekeik fogságba kerültek. Így a törökök rengeteg foglyot vihettek keletre rabszolgának, mivel a császár és a rokonságuk csak kisebb részüket tudta kiváltani.

A bizánciak annyira sok jószágot zsákmányoltak (300 000 marhát, 5000 lovat és 1 200 000 juhot), hogy végül egy aranyért 100 marhát vagy 500 juhot lehetett venni.⁴⁷ Az epizód jól mutatja a török íjász gyalogosok hatékonyságát egy nehézlovasság által járhatatlannak tartott terepen, másrészt arra is rámutat, hogy a Balkánon megnyírt a portyázó könnyűgyalogosok szerepe. A transzhumáló albánok mellett a vlahok, bolgárok és szerbek is jelentős kontingenseket állítottak ki a későbbiekben az oszmán akindzsik (irreguláris portyázó lovasság) soraiba.⁴⁸

Ennakosia (1337)

A török portyázók nem voltak legyőzhetetlen ellenfelek, de megfelelő körülmények és taktika híján a korabeli bizánci hadszervezet nehézlovasságra építő módszerei nem mindig voltak ellenük sikeresek. A 14. század elején, mint az eddigi példákban láthatuk, könnyűfegyverzetű csapatokkal harcoltak, melyek mozgékonyak voltak és ügyesen kihasználták íjászatban való jártasságukat, akár lovasok, akár gyalogosok voltak (az utóbbiak is nomád módra harcoltak, csak ló nélkül). Azonban a lovas-nomád taktika legjobban akkor érvényesült, ha elegendő tér volt számukra a mozgáshoz, illetve a korai oszmánok esetében elég fedezék volt a harctéren, hogy a nehézlovasság rohamait kivédhessék.⁴⁹ Ezek híján könnyen bajba kerülhettek. A gyalogság számára

⁴⁷ Kantakuzenos 1982–2011. II. k. 120–123. o.; *Gregoras* II/2. 286. o.; *Kyriakidis* 2018. 309. o. A zsákmányszerzés kitüntetett szerepét a késő bizánci katonaság számára kiemeli még: *Bartusis* 1992. 249. o. A 10. századi bizánci könnyűgyalogosoknak is fontos ösztönző volt a várható préda: ha éjszaka ellenséges táborra támadtak és látták, hogy lovakat, öszvéreket és értékes dolgokat szerezhettek, akkor kíméletlenül törtek előre, hogy megszerezhessék ezeket. *Dennis* 1985. 181., 237. o.

⁴⁸ *Adanir* 1998. 274–277. o. A vojnyukok, martalócok és vlahok szerepéről az oszmán hadszervezetben lásd *Hegy* 2001. 1261–1272. o. A szerbekről Türoszi Vilmos jegyezte le a 12. században: „...az egész nemzet műveletlen, tudatlan, erdőben és hegyekben él, a földművelést nem ismeri, a nagyban űzött baromtenyésztés legfőbb gazdasága. Tej, sajt, vaj, hús és méz bővében vannak.” A thesszali vlahok életmódjáról 1173-ban Tudelai Benjámín így írt: „Az oláhok, kik gyorsaságra és fürgeségre nézve a szarvasokkal csaknem egyenlők, leereszkednek hegyeikről és a görögöket kifosztják. Eddigél még nem voltak megfélemezhetők, a lakhelyeikül szolgáló hozzáférhetetlen rejtékeik miatt, mivel az azokhoz vezető utakat csupán ők ismerik.” *Szamota* 1891. 27., 32. o.

⁴⁹ A hegyek taktikai felhasználását érdemes vizsgálni: a lovas-nomádoknál is előfordult, hogy hegyre húzódtak védekezés céljából, a mongoloknál inkább végszükség esetén (mint 1068-ban Kerlésnél az úzok). Kantakuzenos is leírja az 1348-as mesenői csatánál, hogy miután megverte a török lovasokat, a maradék egy hegyre húzódott. Személyesen beszélt rá őket a fegyverletételre, de közben saját engedetlen katonái ismét rájuk támadtak, mire immár maga biztatta őket, hogy meneküljenek vissza a magaslatra. (*Agrait* 2013.) Ez alighanem általános lehetett a lovasoknál, hogy ha vereséget szenvedtek, gyakran próbáltak hegyi állásban kitarítani. A Gaglianónál alulmaradt francia lovagok is magaslatra húzódtak 1300-ban. *Muntaner* 2000. 382. o.

lényeges volt, hogy biztonságos állásban fogadják a támadást – láthattuk, hogy Umur is inkább óvatos volt Panagiánál a császár kisszámú lovasságával szemben. Hogy nem ok nélkül, arra a következő epizód a bizonyíték.

Erre az időszakra az oszmán bégség lényegében felszámolta a bizánci fennhatóságot Bithyniában, azonban a török harcosok számára továbbra is munkát kellett biztosítani. Kézenfekvő volt, hogy a Márvány-tenger túlsópartjára indított portyák biztosíthatják számukra a zsákmányszerzés lehetőségét. Az oszmánok jelentős gyalogos erővel is rendelkeztek, a falusi lakosságból kiállított fehérsüveges yayákkal.⁵⁰ 1337 nyarának elején Orhán jókora sereget gyűjtött össze, hogy az európai partokra küldje őket. A céljukat illetően nem világos, hogy az egy nagyszabású rablóhadjárat volt-e, vagy a regionális öbölnél akartak hídfőt létesíteni a további hódításokhoz.⁵¹ III. Andronikos időben hírt kapott a támadásról, még azon az éjjelen sietve összehozott Konstantinápolyban annyi katonát, amennyit csak tudott, majd nyomban Ioannes Kantakuzenos vezetésével a partra küldte őket a török támadás fogadására, maga pedig hajókat próbált felszerelni, hogy a tengeren is szembeszállhasson velük. Nem kellett messzire mennie, alig 20 km-re a fővárostól, a regionális öböl keleti partján, Ennakosianál (a Küçük Çekmece-tó keleti partján) foglalt állást, és felderítőket küldött ki, hogy a török partraszállást kikémleljék. Hajnal felé ezek jelentették, hogy nem messze onnan értek partot a törökök és már össze is csaptak velük. A törökök két csoportra oszlottak, az egyik a környék feldúlásához fogott, a másik pedig felderítőket kiküldve a *mezas domestikos* leshelye felé indult. A felderítőcsapat hamarosan belefutott a bizánciakba, és nagyrészt odaveszett, de a túlélők jelentették társaiknak, hogy nem nagyszámú, de bátor és harcedzett ellenségre bukkantak. Azok sietve hadrendbe álltak, majd már hajnal felé összecsaptak a főparancsnok csapatával, ám hosszas harc után megsemmisítő vereséget szenvedtek – állítólag csak heten tudtak elmenekülni, a többiek elestek vagy fogságba kerültek.⁵²

Hamarosan a császár is megérkezett két hajóval, és amikor megtudta, hogy Kantakuzenos már szétverte az egyik csoportot, maga is partra szállt, és személyesen indult a másik csoport ellen. Ez utóbbi, úgy látszik, nem értesült a társaik sorsáról, így fosztogatásba merülve, felkészületlenül érte őket a támadás, ezért közülük is csak kevesen menekülhettek meg három hajóval, a többi harminchárom a parton a bizánciak kezére

⁵⁰ A yayák ekkor még magas státuszú katonáknak számítottak (ezt jelezte fehér süvegük), volt, aki fizetett azért, hogy közéjük kerülhessen. (*Mergen* 2001. 13–16., 26–30. o.) Ez a résziadós katonaság azonban korlátozott taktikai képességei miatt nem váltotta be a reményeket, és idővel – az azabokhoz hasonlóan – elvesztette elit pozícióját. (*Uyar – Erickson* 2009. 15–16. o.) Orhán állam- és hadszervező tevékenységéhez lásd *Matuz* 1990. 29–32. o.

⁵¹ Kantakuzenos 1982–2011. II. k. 127. o. Két várat is el akartak foglalni, nem csak foglyokat és zsákmányt szerezni. (*Gregoras* 1979. II/2. k. 282. o.) A létszámokban a két forrás kissé különbözik, Kantakuzenos uo. 36 hajót ír, míg Gregoras 24-ről tud, vagyis kb. 1400–2100 embert küldhetett Orhán a hadjáratra. A *domestikos* csapata Gregoras szerint 60 fős volt. (*Gregoras* 1979. II/2. k. 283. o.) A csatához lásd még *Kyriakidis* 2018. 311–312. o.

⁵² Kantakuzenos 1982–2011. II. k. 127–128. o.

került. A következő éjszaka újabb kilenc török hajó érkezett a parthoz, ezeket a császár hajói egy kivételével elfoglalták. Az elfogott törököket később jókora váltságdíj ellenében hazaengedték.⁵³

Gregoras verziója rövidebb, de tartalmaz újabb információkat. Eszerint az éjszaka harmadik órájában értek partot a törökök, és nyomban prédálni kezdték a környező falvakat. A kilencedik órában, mikor már kezdett hajnalodni, érkezett meg a *me gas domestikos* hetven lovasával, és lekasabolta a szétszóródott törököket. A császár pedig hajóival a parton maradt török hajókat támadta meg, és tizennégyet elfoglalt, a maradék tíz elmenekült azokkal a túlélőkkel, akik elérték a partot. Andronikos part-raszállása után a harc folytatódott, délre ezer török elesett, háromszáz pedig fogságba került. Egy bizánci sem esett el, viszont sok lovuk elpusztult, a gyalogos törökök ugyanis a lovasokkal nem boldogultak, de a hátasokkal el tudtak bánni. A győzelem nagyon lelkesítő hatással volt a bizánciakra, akik régóta nem voltak hozzászokva ilyesmihez.

Az oszmánok végül később és máshol jutottak el Európába: az 1341-ben kiújuló polgárháborúban előbb segédcsoportokként jártak át sorozatosan, majd Bizánc legyengülését kihasználva tartósan is megszállták a Gallipoli-félszigetet, és onnan kiindulva rendszeres portyákkal kezdték meg Thrákia meghódítását.⁵⁴

Összefoglalás és magyar párhuzamok

Az ennakosiai ütközet jól mutatja a könnyűgyalogság lehetőségeit és korlátait: csak megfelelő körülmények között lehetett őket felhasználni, mivel könnyűfegyverzetű íjászok voltak. Portyázó műveletekre, cselvetésre, rajtaütésekre alkalmasak voltak, viszont nehézfegyverzetű ellenféllel szemben nyílt csaták megvívására már kevésbé (a későbbi oszmán krónikákban is kiemelik a hitetlenek páncélos lovasrohamának veszélyességét).⁵⁵ Jól választott védőállásból viszont nyilaikkal még páncélos lovassággal szemben is hatékonyan tudtak működni – mint láthattuk, a hátasok leterítése bevett

⁵³ Kantakuzenos 1982–2011. II. k. 128–129. o.

⁵⁴ Fentebb szóba került, hogy Gregoras szerint Orhán azért küldte a sereget, hogy két várat elfoglaljanak a közelben és így szerezzenek bázist a bizánciak elleni további harcokhoz. (Gregoras 1979. II/2. k. 283–284. o.) Egy kortárs latin nyelvű forrás arról írt, hogy az ütközetben a császár szolgálatában harcolt negyven felnémet katona is, akik egy török vezérrel csaptak össze, aki korábban három várost szerzett meg a császártól, bár bizánci források nem említenek ilyesmit. A németek ezeket gyorsan visszafoglalták és kifosztották, a fegyvek teljes lemészárlását pedig csak a bizánciak akadályozták meg. (Matschke 2004. 45–46. o.) Az eseményt részletesen ismerteti Matschke 2003.

⁵⁵ Nesri az 1389-es rigómezei csatáról: „Mikor e hitetlenek vasba öltözve, s kezükbe kardot fogva bősziült vadkan módjára egyenesen előre rohannak, senki sem állhat meg előttük, akit érnek, azt ketté hasítják, s akkor nem lehet őket szétválasztani és visszafordítani.” Szeád ed-Din ugyanerről: „...a hitetlenek hadrendje érczfalhoz hasonló szilárdságú [...]. E zúduló vízőzön előtt a hősök nem állhattak meg, s igen sok bátorszívű halálát lelte.” Thury 1893. 43., 112., 115. o.

módszerük volt.⁵⁶ Mivel nagyszámú íjással harcoltak, a nyílzápor lehetett a fő fegyverük a nehézlovasság ellen, és úgy tűnik, hogy lándzsás-pajzsos gyalogságot nem próbáltak létrehozni a későbbiekben sem (bár karókat, árkokat rendszeresen felhasználtak akadályként az oszmánok).⁵⁷ Mozgékonyságuk és íjásztudományuk volt a fő erősségük, „lovatlan nomád” harcmódoruk általában jól bevált.

A nomádokat természetesen lovasokként ábrázolják a források és a szakirodalom is, ezeken a példákon viszont azt is láthatjuk, hogy egy lovas-nomád eredetű népesség hogyan harcolt gyalogosan, mikor a szükség úgy hozta. Úgy tűnik, hogy az „alapelvek” szintjén (az imént említett jellemzők) a nomád örökség dominált, viszont látható, hogy már kezdenek kialakulni a későbbi oszmán taktika jellemző karakterei, amilyen a nehézlovasság rohamának megtörése egy jól megválasztott védőállásban – ugyanis a nomádoknál ritkább volt az ilyen szívósan védett pozíció.⁵⁸ Taktikai szempontból tehát az azabok és a yayák a lovas-nomád stílust lovak nélkül alkalmazták, ami egyértelműen önellentmondásnak tűnik, de megfelelő körülmények biztosítása mellett működött. Nem annyira csaták vívására, mint inkább portyázásra voltak felhasználhatók (például Umari informátora ezért nem is tartotta sokra Orhán csapatait).⁵⁹ A törökök igazi erőssége továbbra is a lovas íjászokban állt, akiket Anatólia tágas vidékein jól tudtak használni, majd 1354 után Európában is megkezdheték a hagyományos nomád portyázásokat, kezdetben az anatóliai mintát követő gázi bégek vezetésével. I. Murád idejétől fokozatosan a szultánok vegyes haderejének része lett mindkét elem, akik a szolgakatonaság intézményére támaszkodó újfajta hadsereggel biztosították az európai hódításokat.

A török hódítást Európában is a portyázó csapatok vezették be, mint a 11. században a szeldzsukokét Horászában és Anatóliában, végül a 13. század végén Nyugat-Anatóliában. A fenti példák mellett a gázik több sikeres rablóportyát hajtottak

⁵⁶ A terep kihasználásának jó példáját a polgárháborús időszakban vívott 1344-es stephanianai csatában (valahol a Volvi-tó északi oldalán) is láthatjuk. Szerb sereg csapott össze török segédcsoportokkal, akik a nehézlovasság elől a hegyekbe húzódtak. A szerbek nem akarták, hogy a szorosokban nyílzáport kapjanak a nyakukba, ezért leszálltak lovaikról, és üldözöbe vették őket, de nehéz felszerelésük miatt lemaradtak. A könnyűfegyverzetű törökök aztán két oldalra kitérve visszafordultak a hegy aljához, megszerezték az őrizetlen lovakat és szétverték a szerb sereget. (Kantakuzenos 1982–2011. III. k. 276–277. o.) A szakirodalom azért felhívja a figyelmet, hogy Kantakuzenos csak hallomásból ismerte ezt a csatát, nem tekinthető teljesen megbízható forrásnak. *Kyriakidis* 2018. 309. o.

⁵⁷ A gyalogos íjászok összpontosított tüze elég veszélyes lehetett a lovasságra, mivel így még pontosabb lövéseket lehetett leadni. Ibn Khaldún szerint is általános a törököknél a gyalogos íjász: „Három egymás mögött álló sorban helyezkednek el. Lovaikról leszállván, tegezeikből nyilaikat maguk elé űrtik s ülő [térdelő] helyzetből lönek.” (Lásd még *B. Szabó* 2010. 73–92. o.) Egy további példa a Rigómezőről: „...a hitetlenek hadrendjének szétszórása végett 2000 vitéz íjász alkotta az előcsapatot, olyanformán, hogy ezer a jobb, ezer pedig a balszárny előtt vala felállítva.” *Thúry* 1893. 115. o.

⁵⁸ Evrenosz bég javaslata Rigómezőn: „Legelőször is szükséges, hogy a kijelölt harcztérre menjünk és ott alkalmas állást, kedvező helyet válasszunk.” *Thúry* 1893. 112. o.

⁵⁹ *Lippard* 1983. 5. o.

végre Thrákiában, amelyet az Arany Horda tatárjai is feldúltak ekkoriban.⁶⁰ III. Andronikos 1338–39-ben vissza tudta szerezni Epirost, de ezt a sikert már nem tudta kihasználni birodalma további megerősítésére,⁶¹ korai halála után a polgárháborús időszakban aztán rendszeressé vált a török csapatok európai tevékenysége, és tartós megtelepedésük szinte csak idő kérdése volt. Rabszolgaszerző portyáik a következő évtizedekben fokozatosan aláásták ellenfeleik erejét. A Balkánon egymással hadakozó bizánciak, szerbek és bolgárok a parasztokat nem hurcolták el, a nomádok számára viszont az emberi zsákmány is fontos jövedelemforrás volt, aminek következményét Dukas, a 15. századi krónikás foglalta össze egy török főember szavaival: „...a Dunán túli vlachokat, magukat a hunokat, ezt a mérhetetlen tömeget megcsappantották, és nemcsak a szomszédos törökök portyáznak, a thrákiaiak, az attikaiak, az illyricumiak, a haimimontosiak és a Szerbia szomszédságában lakók – hiszen amennyire én tudom, sokkal nagyobb létszámú ez a nép ma a kalliupolisi tengerszorostól a Dunáig, mint ahányan a keleti részekben lagnak, vagyis az oszmán dinasztiaiból származó alapító birodalma –, hanem az ázsiai földről származók és Phrygia lakói is, és mit is mondjak? Lykaónok, akik Örményország határvidékén lagnak, amaseiaiak, kappadoxok, kilikiaiak, lykiaiak, kariaiak a Dunáig gyalognak, hogy meglophassák a keresztényeket. Hiszen még ha tízezerszer tízezren jutnak is el az illető tartományba, haramiaként gyalázzák meg, és rabolva menekülnek el. Ez tette pusztasággá egész Thrákiát Dalmáciáig, ez apasztotta le az albánokat, ezt az igen nagy létszámú népet, a vlachokat hasonlóképp, a szerbeket és a rómaiakat pedig véglegesen eltüntette.”⁶² Persze a demográfiai hanyatlásnak más okai is voltak (ökológiai és társadalmi egyaránt), és nem szabad megfeledkezni a korban tomboló nagy pestisjárványról sem, de a portyák is hozzájárultak mindehhez.⁶³

⁶⁰ Gregoras szerint 1337-ben is szörnyen feldúlták Thrákiát a szoroson átkelt törökök, 1338-ban pedig tömegesen, akadálytalanul pusztítottak Thrákiában, de ezt már mindenki megszokta, nem szükséges elbeszélne. 1340 tavaszán a bolgár határig dúlták fel a területet, senki sem akadályozta őket, és az egész zsákmányt Ázsiába vitték, pusztaságot hagyva maguk mögött. 1337 tavaszán pedig nagy tatár sereg tört be Thrákiába, és a Hellespontosisig nyomultak, ahol szétverték egy, a partokat fosztogató török csapatot, egyébként szokatlanul hosszú ideig, ötven napig dúlták a területet. *Gregoras* 1979. II/2. k. 280–288. o.

⁶¹ *Bosch* 1965. 136–138. o. és *Bartusis* 1992. 92–93. o.

⁶² *Baán* 2013. 338–339. o. A balkáni katonaparaszti rétegek az oszmán katonáállamban általában magasabb státuszt élveztek, mint korábban, így számukra a hódítás nem jelentett lesüllyedést, hiszen vagy részt vehettek a portyázó vállalkozásokban, mint korábban az albán hadjáratnál szóba került, vagy őrszolgálatot tölthettek be, mint a szorosokat őrző derbendzsik. (*Hegyi* 2001. 1260–1261. o.) Utóbbi funkció szintén nem oszmán sajátosság volt, balkáni előzményeikkel Nikephoros Gregoras is találkozott 1326-ban a szerb királyhoz utazva: „Egyszerre azonban a sziklákából és barlangokból, gyapjába és állati bőrökbe öltözött fölfegyverzett [...] alakok bukkantak elő. A dárdákat és baltákat támadásra készen tartották. Némelyek íjjakkal is föl voltak szerelve [...]. Ezen vidék lakosai ugyanis bolgár jobbágyok [...] ők az utakat őrzik és a rablási szándékkal ide betörőket elűzik.” *Szamota* 1891. 40. o. és *Gregoras* 1979. II/1. k. 74–75. o.

⁶³ *Adanir* 1998. 275–276. o. Bővebben lásd még *Matschke* 2002. 82–84. o.

Érdemes még kitérni az 1373-as trevisói csatára, ahol szintén megfigyelhetjük a török könnyűgyalogosok erősségeit és gyengéit. Habár a magyar történetírásban szinte mindenhol megemlítik ezt az epizódot – ahol az Anjou-kor hadtörténetével foglalkoznak –, de ezt a csatát különösebb részletességgel nem tárgyalják.⁶⁴ A velenceiek a várost ostromló padovaiak és magyarok ellen, akiknek főleg a lovasságát tartották veszélyesnek, 5000 török gyalogos íjászt fogadtak fel. Ezek az íj mellett kis kerek pajzsot és görbe kardot is használtak, de a közelharcot kerülték, sőt ha sor került rá, fegyvereiket eldobálva „futottak, mint az ördögök”. A július 1-i csatában a török íjászok kezdték a harcot, a velenceiek katonasága mögöttük állt fel. A mocsaras, szűk terepen a törökök nyilzápora súlyos veszteségeket okozott a kibontakozni nem tudó magyar lovasságnak, és bár Lackfi István vajda, aki alól több lovat is kilőttek, sokat levágott közülük, a lovasok végül megfutamodtak és a padovaiak csapatait is összezavarták. Ezután már a velenceiek támadása gyorsan eldöntötte a csatát – úgy tűnik, eleve azt tervezték, hogy a magyar lovasságot mielőbb kivonják a harcból.⁶⁵ Érdekes még, hogy egy velencei forrás szerint nem is törökök, hanem Kréta szigetről származó „mortatok” (*mortati*) voltak ezek a zsoldosok. Az biztos, hogy ez a terminus a 14. században egy török-görög származású csoportot jelölt, akik gyalogos íjászok voltak (persze lehet, hogy a velenceiek csak nem akarták, hogy a pogány törökökkel való szövetkezéssel vádolják őket).⁶⁶ Ezen a példán is látható, hogy az íjász gyalogság taktikai teljesítménye elég szélsőséges kilengéseket mutatott: közelharcban csekély volt, de ha sikerült a lovasságot távol tartaniuk nyilaikkal, az döntő lehetett.

Bár kissé erőltetettnek tűnhet, hogy a honfoglaló magyarokkal állítjuk a török gyalogosokat párhuzamba, de bizonyos hasonlóságok megfigyelhetők közöttük. Böles Leó türkökről szóló sorai alkalmazhatók a 14. századi török gyalogosok taktikai lehetőségeire és korlátaira is: „...győzelmük minden reményét az ő nyilazásukba vetik [...] gyalogosan ugyanis nem képesek helytállni, minthogy lóháton nőttek fel. Hátrányos nekik a lapályos és pusztá vidék is [...]”. Hátrányos nekik a fegyveres

⁶⁴ A teljesség igénye nélkül, a régebbiek közül *Pór Antal*: Nagy Lajos, 1326–1382. Budapest, 1892. 481–482. o.; *Kristó Gyula*: Az Anjou-kor háborúi. Budapest, 1988. 165. o.; *Jászay Magda*: Velence és Magyarország. Egy szomszédság küzdelmes története. Budapest, 1990. 67–68. o.

⁶⁵ *Gitari* 1914. 113. o., 115–116. o. Az íjászok és számszeríjászok a kiszáradt csatornákból lőtték a lovasokat. (*Chinazzo* 1864. 13–14. o.) A velencei vezér arra számított, hogy a mocsaras terepen a magyar lovasság nem tud manőverezni, gyalogosan pedig már jóval kevésbé veszélyesek. *Caroldo* 2011. 164. o.

⁶⁶ A *mortati*t említi *Caroldo* 2011. 165. o., továbbá *Bartusis* 1992. 276–278. o. és a 14–15. századi *Chronicon tarvisinum*. Bizáncban is volt akkoriban *mourtato*i-egység (Pseudo-Kodinos 2013. 99. o.), más forrás viszont törökökről és morlákokról ír (utóbbi talán félreértés?) (*Chinazzo* 1864. 13. o.) Hogy a törökök pontosan honnan jöttek, az kissé homályos, *Chinazzo* (uo.) felteszi, hogy az oszmánoktól, de *Elizabeth Zachariadou* azt sugallja, hogy Ajdinból szerezhették a török zsoldosokat. *Zachariadou* 1983. 74. o. 327. j. (Az olasz krónikaszüvegek fordításáért Szöcs Nóráknak tartozom köszönettel.)

kézitusa is...⁶⁷ Érthető, hogy a nomád közegből származó törökökre szintén érvényesek voltak ezek jellemzők, a nehézlovasok frontális rohamának elhárításához szükséges taktika elsajátításához nem voltak tapasztalataik (a kalandozó magyaroknak is szokatlan volt a gyalogos harc, Augsburg ostrománál korbáccsal kellett ösztökélni őket).⁶⁸ Úgy tűnik, hogy náluk nem volt olyan közelharc-specialista gyalogság, mint a katalánoknál az almogavarok. Ezt csak az oszmánok tudták később elérni, amikor létrehozták azt az egységet, amely képes volt zárt rendben, fegyelmetten állva visszaverni a páncélos lovasság támadását: a janicsárokat. A fosztogatás „módszertana” is nomád életmódjukból következett (gyorsan, minél nagyobb területet felprédálni és odébbállni⁶⁹ – ezúttal nem lóháton, hanem hajóval), viszont hosszú távon ez a török hódítást is segítette: a rendszeresen feldúlt vidékek lakossága megritkult, illetve demoralizálódott, az elnéptelenedő földekre pedig az oszmán szultánok telepítettek muszlim lakosokat.⁷⁰ Az is hasonló a nomád szokásokhoz, hogy hajlandóak voltak sarcfizetésért cserébe eltekinteni a kiszemelt vidék feldúlásától, így könnyítve meg harcosaik ellátását. A gázi-ideológiába a sarcszedés már úgy ment át, hogy a hitetlenek fejadót fizetve elismerték alávetettségüket, vagyis elfogadták a muszlim fennhatóságot. (Erre hivatkozva aztán könnyebb lehetett beavatkozni, ha nem fizettek „adót” vagy egymással viszályba keveredtek – ilyenkor a muszlim „hűbéruruk” tehetett rendet zavargó vazallusai között.)

Összefoglalva tehát, amikor még a török erőforrásokat nem központosította az Oszmán-ház, már akkor is komoly hadipotenciált jelentett a bégségek harcosainak tömege. Taktikai képességeik mellett még stratégiai szempontból is felhasználhatók voltak, mivel később, az európai hódítások idején a muszlim kolonizáció során ez a gyalogos réteg is fontos szerepet játszott. Inalcik szerint „ezzel kapcsolatban hangsúlyt kell helyezni a török lakosság katonai jelentőségére az oszmán állam ezen első periódusában, amikor a hadsereg egy nagy részét a városi és falusi törökök köréből toborozták, *azab* illetve *yaya* megnevezéssel. [...] a 14. században csak az oszmán uralom alatti területeken alakították ki széleskörűen a *yaya* katonai szervezetet, melynek legfontosabb

⁶⁷ Kristó 1995. 103. o. és Moravcsik 1984. 16., 21. o.

⁶⁸ Kristó 1995. 236. o. Persze ez sem teljesen egyértelmű, mivel az előző napon még majdnem bevették a város keleti kapuját. Uo. 235. o.

⁶⁹ A Sankt Gallen környékét dúló magyaroknál látható ennek példája: „Az ellenség ugyanis nem együtt vonult, hanem csapatonként támadta meg a városokat és a falvakat, mivel senki sem állt ellen [...]. Az erdőkből is százasával, vagy olykor kisebb csapatokban törtek elő az ott rejtőzők; a füst azonban és a tüzeaktól vörös ég jelezte, hol vannak az egyes csapatok.” Kristó 1995. 247. o.

⁷⁰ Ismét adja magát a kalandozók példája, azzal a különbséggel, hogy esetükben a dúlások időszakos csapást jelentettek, a törökök viszont rendszeresen pusztították a szomszédos területeket, ezzel aláásva az ottani államok védekezőképességét: „...hiszen lehetetlen volt vásárolni, mert minden elpusztult, s a tavaszi vetés se kecsegtetett reménnyel, mivel az ellenség megakadályozta a szántást...” (Kristó 1995. 253. o.) A török rablóhadjáratok demoralizáló hatásairól Bizáncban lásd Matschke 2004. 46. o., pusztító következményeiről pedig Zachariadou 1983. 41–43. o.

területe Kelet-Thrákia és a Marica-völgy volt.”⁷¹ Vagyis ez a katonaréteg adta a balkáni terjeszkedés kezdeti szakaszában a hódításokat biztosító telepés népesség jelentős részét, ezzel is elősegítve az oszmán hatalom megszilárdulását.

BIBLIOGRÁFIA

- Adanir* 1998. *Adanir, Fikret: The Ottoman Peasantries, c. 1360 – c. 1860.* In: *The Peasantries of Europe from the Fourteenth to the Eighteenth Centuries.* Ed. *Tom Scott.* London–New York, 1998. 269–310. o.
- Agrait* 2013. *Agrait, Nicolas: John Cantacuzenus, „History”, The War of Galata (1348).* De Re Militari – The Society for Medieval Military History portál, 2013. március 19. <https://deremilitari.org/2013/03/john-cantacuzenus-history-the-war-of-galata-1348/> (A letöltés időpontja: 2020. március 18.)
- Akropolites* 2007. *Akropolites, George: The History.* Introduction, translation and commentary by *Ruth Macrides.* Oxford, 2007.
- B. Szabó* 2010. *B. Szabó János: A honfoglalóktól a huszárokig. A középkori magyar könnyűlovasságról.* Budapest, 2010.
- Baán* 2013. A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai. Összegyűjtötte, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Baán István.* Budapest, 2013.

⁷¹ *Inalcik* 1954. 128. o. Ez a könnyűgyalogos-szervezet idővel elvesztette fontosságát: „...a yayának (és vele az azabnak) nevezett harcosok, akik a társadalom nomád, törzsi elemeit képviselték, a XIV. sz. végére szorult helyzetbe kerültek: a kifejlődő bürokratikus állam új intézményeivel egyre nagyobb nyomást fejtett ki földhöz kötésük és paraszti állapotba süllyesztésük érdekében. [...] a yaya, ha már a régi módon nem lehetett szabad, legalább teljesen alávetett (rája) nem lett; szolgálata fejében mentessé, azaz műszellemmé vált; az állam viszont fegyelmezettebb, ellenőrizhetőbb, szervezettebb katonaságot nyert, ami kiváltságai ellenében eltartotta magát és így gazdaságilag sem okozott gondot. Az egész reform tehát [...] az államhatalom és a társadalom nomád elemeinek reális kompromisszuma...” (*Fodor* 1981. 360. o. 37. j.) Vagyis a szultánok sikeréhez a hódításaikat követő ügyes konszolidációs politika is hozzájárult. Ennek során igyekeztek az addig hadakozásból élő tömegeket fokozatosan letelepíteni és adózó paraszti sorba juttatni. A folyamat kezdetét és végét két forrás is szemlélteti, az egyik a költő, Yunus Emre, aki talán a 13. század végén írhatta a következő sorokat: „Lovaink fölnyergelve, / Vágtáztunk, hála Isten! / Anatóliába értünk, / Jót-rosszat cselekedtünk, / A tavasz ránk köszöntvén / Eljöttünk, hála Isten!” (Yunus Emre 2015. 91. o.) A másik a 15. századi oszmán krónikás, Nesri, aki érdekes adatot jegyzett fel Nándorfehérvár 1456-os ostromáról. Szerinte ugyanis a Száva túlsópartján azért nem zárták körül a várost a törökök – ami aztán megkönnyítette Hunyadi dolgát –, mert a ruméliai bégek nem lelkesedtek azért, hogy a szultán bevegye a várat: „mihelyt a várat elfoglaljuk, nem marad más ellenség, s mi hol találunk helyet, ahol portyázhatunk; akkor szükségképpen szántanunk kell.” *Thúry* 1893. 65. o.

- Bartusis* 1992. *Bartusis, Mark*: The Late Byzantine Army. Army and Society, 1204–1453. Philadelphia, 1992.
- Borosy* 1972. *Borosy András*: A paraszti milíciák a középkori Európa hadseregeiben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 19. (1972) 3. sz. 462–504. o.
- Bosch* 1965. *Bosch, Ursula*: Kaiser Andronikos III. Palaiologos. Versuch einer Darstellung der Byzantinischen Geschichte in den Jahren 1321–1341. Amsterdam, 1965.
- Caroldo* 2011. *Caroldo, Giovanni Giacomo*: Istorii venețiene. Vol. IV. Dogatele lui Lorenzo Celsi, Marco Cornaro și prima parte a dogatului lui Andrea Contarini, 1361–1373. Ed. *Șerban V. Marin*. București, 2011.
- Chinazzo* 1864. *Chinazzo, Daniele*: Cronaca della guerra di Chioggia. Milano, 1864.
- Chronicon Tarvisinum *Andreas de Redusiis de Quero*: Chronicon Tarvisinum ab a. 1368 usque ad a. 1428. (Rerum Italicarum scriptores, XIX.) Ed. *L. A. Muratori*. Milano, 1731.
- Dennis* 1985. *Dennis, George T.*: Three Byzantine Military Treatises. Washington, 1985.
- Doğan* 2019. *Doğan, Yunus*: The Transformation of an Itinerant Army: from the Catalan Company to the Catalan Duchy of Athens and Neopatras (1303–1388). Szakdolgozat, Bilkent Egyetem. Ankara, 2019.
- Fodor* 1981. *Fodor Pál*: Egy szeldzsuk intézmény útja Magyarországra: a dzserehorok. *Hadtörténelmi Közlemények*, 94. (1981) 3. sz. 354–375. o.
- Fodor* 2001. *Fodor Pál*: A szultán és az aranyalma. Tanulmányok az oszmán-török történelemről. Budapest, 2001.
- Gatari* 1914. Cronaca carrarese confrontata con la redazione di Andrea Gatari e Galeazzo Gatari (AA. 1318–1407). Ed. *Antonio Medin – Guido Tolomei*. Vol. I. Città di Castello, 1914.
- Goodenough* 2000. *Muntaner, Ramon*: Chronicle. Translated by *Lady Goodenough*. Cambridge–Ontario, 2000.
- Gregoras* 1973. *Gregoras, Nikephoros*: Rhomäische Geschichte. Historia Rhomaike. Übersetzt und erläutert von *Jan Louis van Dieten*. I. Teil. (Kapitel I–VII.) Stuttgart, 1973.

- Gregoras* 1979. *Gregoras, Nikephoros*: Rhomäische Geschichte. Historia Rhomaike. Übersetzt und erläutert von *Jan Louis van Dieten*. II. Teil. (Kapitel VIII–XI.) 1–2. Halbbd. Stuttgart, 1979.
- Hadzisz* 1974. A bizánci irodalom kistükre. Válogatta, a bevezetést, az ismertető szövegeket és a jegyzeteket írta *Dimitriosz Hadzisz*. Budapest, 1974.
- Hegy* 2001. *Hegy Klára*: Magyar és balkáni katonaparasztk a budai vi-lájet déli szandzsákjaiban. *Századok*, 135. (2001) 6. sz. 1255–1311. o.
- Igaz* 2012. *Igaz Levente*: Háborúzó államok a IX–XIII. századi Ibér-félszigeten és a Kárpát-medencében. Az európai középkori hadtörténet két útjának összevethető elemei. Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem. 2012.
- Inalcik* 1954. *Inalcik, Halil*: Ottoman Methods of Conquest. *Studia Islamica* (1954) 2. sz. 103–129. o.
- Inalcik* 1980. *Inalcik, Halil*: The Question of the Emergence of the Ottoman State. *International Journal of Turkish Studies*, II. (1980) 71–79. o.
- Inalcik* 1995. *Inalcik, Halil*: The Rise of the Turcoman Maritime Principalities in Anatolia, Byzantium, and the Crusades. In: *The Middle East & the Balkans Under the Ottoman Empire: Essays on Economy & Society*. Bloomington, 1995. 309–341. o.
- Jacoby* 2015. *Jacoby, David*: The Catalan Company in the East: the Evolution of an Itinerant Army (1303–1311). In: *The Medieval Way of War: Studies in Medieval Military History in Honor of Bernard S. Bachrach*. Ed. *Gregory Halfond*. Farnham, 2015. 153–182. o.
- Kantakuzenos I–III. Johannes Kantakuzenos Geschichte. Übersetzt und erläutert von *Georgios Fatouros – Tilman Krischer*. I–III. Teil. (Buch I–III.) Stuttgart, 1982–2011.
- Köprülü* 1992. *Köprülü, M. Fuad*: The Origins of the Ottoman Empire. Tr. and ed. *Gary Leys*. Albany, 1992.
- Korobeinikov* 2014. *Korobeinikov, Dimitri*: Byzantium and the Turks in the Thirteenth Century. Oxford, 2014.

- Kristó* 1995. *A honfoglalás korának írott forrásai. Olajos Teréz, H. Tóth Imre és Zimonyi István közreműködésével szerkesztette Kristó Gyula. (Szegei középkortörténeti könyvtár 7.) Szeged, 1995.*
- Kyriakidis* 2018. *Kyriakidis, Savvas: Warfare in the Histories of John Kantakouzenos. In: A Military History of the Mediterranean Sea. Aspects of War, Diplomacy and Military Elites. Ed. Georgios Theotokis – Aysel Yildiz. Leiden–Boston, 2018. 299–321. o.*
- Lippard* 1983. *Lippard, Bruce G.: The Mongols and Byzantium, 1243–1341. PhD-disszertáció, University of Indiana. Bloomington, 1983.*
- Matschke* 2002. *Matschke, Klaus-Peter: Research Problems concerning the Transition to Tourkokratia: The Byzantinist Standpoint. In: The Ottomans and the Balkans: A Discussion of Historiography. Ed. F. Adanir – S. Faroqhi. Leiden–Boston–Köln, 2002. 79–113. o.*
- Matschke* 2003. *Matschke, Klaus-Peter: Die Osmanen vor Konstantinopel 1337. Ein wenig beachteter lateinischer Bericht über die ersten türkischen Vorstöße in das Vorfeld der byzantinischen Hauptstadt. In: Byzantio, kratos kai koinonia – Byzantine State and Society – in Memory of Nikos Oikonomides. Ed. A. Avramea – A. Laiou – E. Chrysos. Athen, 2003. 369–382. o.*
- Matschke* 2004. *Matschke, Klaus-Peter: Das Kreuz und der Halbmond. Das Geschichte der Türkenkriege. Düsseldorf–Zürich, 2004.*
- Matuz* 1990. *Matuz József: Az Oszmán Birodalom története. Budapest, 1990.*
- Mergen* 2001. *Mergen, Nazli Esim: The yaya and müselleme corps in the Ottoman Empire (Early Centuries). Szakdolgozat, Bilkent Egyetem. 2001.*
- Moravcsik* 1984. *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Összegejtötte, ford., bev. és jegyz. ellátta Moravcsik Gyula. Budapest, 1984.*
- Muntaner* 2006. *The Catalan Expedition to the East: from the Chronicle of Ramon Muntaner. Trans. Robert D. Hughes with an introduction by J. N. Hillgarth. Barcelona–Woodbridge, 2006.*

- Oikonomides* 1993. *Oikonomides, Nicolas*: The Turks in Europe (1305–1313) and the Serbs in Asia Minor (1313). In: The Ottoman Emirate (1300–1389): Halcyon Days in Crete I. A Symposium Held in Rethymnon 11–13 January 1991. Ed. *Elizabeth Zachariadou*. Rethymnon, 1993. 159–168. o.
- Pergalias* 2011. *Pergalias, Vassilis*: The Catalan Company in the East: Defeating Byzantium, the Ottomans and the Franks. *Medieval Warfare*, I. (2011) 1. sz. 28–35. o.
- Pseudo-Kodinos 2013. *Macrides, Ruth – Munitz, Joseph – Angelov, Dimitar*: Pseudo-Kodinos and the Constantinopolitan Court: Offices and Ceremonies. Farnham, 2013.
- Shawcross* 2008. *Shawcross, Teresa*: In the Name of the True Emperor: Politics of Resistance after the Palaiologan Usurpation. *Byzantinoslavica - Revue internationale des Études Byzantines*, 66. (2008) 203–227. o.
- Smith* 1978. *Smith, John Masson, Jr.*: Turanian Nomadism and Iranian Politics. *Iranian Studies*, XI. (1978) 1. sz. 57–81. o.
- Süttő* 2014. *Süttő Szilárd*: Megjegyzések a XI–XIV. századi magyar haderő parasztkatonáiról és hadakozásukról. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Philosophica*, XVIII. (2014) 1. sz. 217–233. o.
- Szamota* 1891. Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten, 1054–1717. Összeállította és jegyzetekkel kísérte *Szamota István*. Budapest, 1891.
- Thúry* 1888. *Thúry József*: Régi magyar és török hadviselés. *Hadttörténelmi Közlemények*, I. (1888) 563–500. o.
- Thúry* 1893. Török történetírók. Fordította és jegyzetekkel kísérte *Thúry József*. I. k. Budapest, 1893. (Repr. 2010.)
- Uyar – Erickson* 2009. *Uyar, Mesut – Erickson, Edward J.*: A Military History of the Ottomans: from Osman to Atatürk. Santa Barbara, 2009.
- Yunus Emre 2015. Yunus Emre emlékkönyv. A költő születésének 750. évfordulója alkalmából összeállította *Tasnádi Edit*. 2. kiad. Budapest, 2015.
- Zachariadou* 1983. *Zachariadou, Elizabeth A.*: Trade and Crusade. Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydin (1300–1415). Venice, 1983.

- Zachariadou 1989. Zachariadou, Elizabeth A.: Holy War in the Aegean during the Fourteenth Century. *Mediterranean Historical Review*, 4. (1989) 212–225. o.
- Zachariadou 1993. Zachariadou, Elizabeth: The Emirate of Karasi and that of the Ottomans: Two Rival States. In: *The Ottoman Emirate (1300–1389): Halcyon Days in Crete I. A Symposium Held in Rethymnon 11–13 January 1991*. Ed. Elizabeth Zachariadou. Rethymnon, 1993. 225–236. o.

Márton Tóssér

“PRE-OTTOMAN” TACTICS

The Role of Light Infantry among the Anatolian Turks in the Early 14th Century

(Abstract)

The Ottoman army from the 15th to the 16th century is relatively well known to Hungarian readers, but the Turkish army of the earlier period is much less known. Yet the power of the Turkish Sultans was established by the conquests of the 13th and 14th centuries. At that time, there was no unified empire, but several Turkish kingdoms launched attacks against the „faithless” nations, but many of their fighters were light infantry archers rather than cavalrymen. This particular nomadic infantry contributed tactically to the successful raids of the 14th century, but they also played an important strategic role in the attacks on Byzantium. This is what the research article examines in the period up to 1341.

Márton Tóssér

„PRÄ-OTTOMANISCHE“ TAKTIK

Die Rolle der leichten Kavallerie bei den Türken in Anatolien zu Beginn des 14. Jahrhunderts

(Resümee)

Die osmanische Armee ist seit dem 15–16. Jahrhundert auch den ungarischen Lesern relativ gut bekannt, die türkische Armee der früheren Zeiten jedoch weniger. Dabei waren es die Eroberungen des 13–14. Jahrhunderts, die die Macht der Sultane begründeten. Zu dieser Zeit gab es noch kein einheitliches Reich, stattdessen griffen mehrere Königreiche die Ungläubigen an, aber viele ihrer Kämpfer waren eher leichte Bogenschützen als Kavalleristen. Diese spezielle nomadische Infanterie trug taktisch zu den erfolgreichen Raubzügen des 14. Jahrhunderts bei, spielte aber auch eine wichtige strategische Rolle bei den Angriffen auf Byzanz. Dies wird in diesem Artikel in Bezug auf den Zeitraum bis zum Jahr 1341 untersucht.

Márton Tóser

TACTIQUE « PRÉ-OTTOMANE »

Le rôle de l'infanterie légère chez les Turcs d'Anatolie au début du 14e siècle

(Résumé)

L'armée ottomane à partir des 15e et 16e siècles est relativement bien connue des lecteurs hongrois, mais l'armée turque de la période antérieure l'est moins. Pourtant, ce sont les conquêtes des 13e et 14e siècles qui ont établi le pouvoir des sultans. À cette époque, l'empire unifié n'existait pas encore, les attaques contre les mécréants furent engagées par des beylicats. Cependant, la plupart de leurs combattants n'étaient pas des archers de cavalerie, mais d'infanterie légère. Cette infanterie nomade particulière a contribué tactiquement au succès des incursions du 14e siècle, et elle a également joué un rôle important dans les attaques contre Byzance sur le plan stratégique. C'est l'objet de cet article pour la période allant jusqu'en 1341.

Мартон Тошер

«ПРЕД-ОСМАНСКАЯ» ТАКТИКА

Роль легкой пехоты у турок в Анатолии в начале 14 века

(Резюме)

Османская армия 15-16-их веков относительно хорошо известна и венгерским читателям, однако турецкая армия более раннего периода известна уже в меньшей степени. Между тем завоевания 13–14. веков заложили основу власти султанов. В то время не было ещё единой империи, но несколько турецких бегов начинали нападения на неверных, однако большая часть их воинов состояла не из кавалерии, а из легкой пехоты стрельцов из луков. Эта своеобразная кочевническая пехота тактически также способствовала успешным набегам в 14-ом веке, и также сыграла стратегически важную роль в ходе нападений на Византию. Это рассматривает статья в периоде времени длившемся до 1341-ого года.

19. SZÁZADI ERŐDÖK MÚLTJA *és* JELENE KÖZÉP-EURÓPÁBAN

